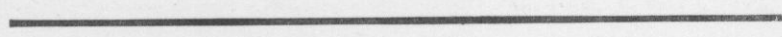

Örökös: DELI SÓZSEF
Örökös IDEGE, 1984.

TART.: A KOLDOMÓ CIGÁNYOK ÉLETÉBŐL,
EGY TÉGLAEGETŐ TUDKÁSRÓL

10 lap - duplum!

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KISBÁT PUSZTA

SÁK MUTATÓ:
XVII.
XXXII.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

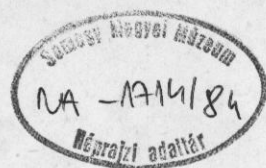

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRONA'S

ÁTVEZETVE A MA-107/84-es TÉTELE ALÓL.

I.

Szöveges pályázat

kolduló cigányok életéből, egy tégláégető munkásról

T a r t a l o m :

- 1./ Rozi néni meghalt a putriban, 1-6 oldalig, 2 példányban,
- 2./ Jurisics József, vályogvető és égető munkás sorsa!...
1-3 oldalig.

JELI JÓZSEF

Pécs

Magyarürögi ut 118

Szöveges pályázat
kolduló cigányok életéből

A történet helye, Somogy megye Kisgátpusztához tartozó Szörnyü-
gödöri földesuri erdőszéle. A helytörténeti adatok az 1940-es
évekből származnak, mert apusztá annak idején báró Szikrád Gergely
tulajdona volt, valamint az erdő is, amelyet Szörnyügdörnek nevez-
tek el. A Szörnyügdör elnevezés onnan származik, hogy egyik alka-
lommal, amikor a pusztagazda adta ki a parancsot, hogy a béresek, és
a kocsisok az erdőre menjenek dolgozni. Még az 1900-as évben volt,
mert a pusztá Palavicsi grófé volt. És csak úgy véletlen mondotta
az egyik béres, hogy megen a Szörnyügdörbe kell menni! Így aztán
rajta is maradt ez a név. Rá is illett ez a név, mert tényleg, hogy
olyan ember-kinzó volt, mert nagy, és mély gödörben volt az erdő.
Kinszenvedés volt att a fakitermelés. A cseléd-világban nem volt ki-
mélet.

A pusztá az 1940-es évben már szétesőben volt. Az erdő volt csak
a báró tulajdonában, meg a tégláégető, és egy-két hold föld, amelyet
azért nem tudott eladni, mert nehezen lehetett megművelni. Itt lakott
Kemény Rozália cigányasszony, azt irtam le, hogy élt, a többi erdei
cigány is így élt, csak őt választottam ki a történet megírásához.
Ugyanezt a többi akkori cigányról meglehetne írni, mert a többiek
is így éltek az erdőszélen.

Rozi néni meghalt
a putriban

Rozi néni az akácos erdőszélen lakott egyedül, a földbeásott
putriban. Koldulás során szerezte meg a napi kenyerét. Minden nap
reggel napkeltekor ébredt. Szokása volt, hogy először a putrijának
az ablakát kinyitotta. A nap csak reggeli órákba sütött oda, mert

utána a hegy beárnyékolta. Rozi néni az ágyszélen ülve imádkozott. A miatyánkot, hiszekegyet édesanyjától tanulta, még kisgyerekkorában. Amikor az imádkozást befejezte, kinyitotta aputri ajtaját, nézte a Szörnyügdör erdészházát, és a közeli erdei fadepót, az ott tanyázó szabad természet patikacsendes lakóit, a madarakat, amelyeknek egy a párjuk és egy a fészük.

Rozi néni szegény volt, mint a templom egerei. Sokat adott magára, tisztán szeretett járni. A csontkeretes négyszögletes tükör a putri falán lógott, s egy nap többször is megnézte magát benne. Korom fekete haja volt. Szeme barna, termete alacsony, sovány, mosolygós arcu. Ha unatkozott, dudorászgatott. A magányos élete vig-ságban telt el. Nagy gondot fordított ahaja ápolására, mert egy hé-ten többször is megmosta akácfahamus langyos vízben. A lugos víz a haját fényessé és sikossá tette. Megszáradt haját disznózsirral ken-
te be.

- Miért kell zsirral bekenni? - kérdezték az emberek.

- Azért, hogy szép legyen, a férgek ne teremjenek meg a hajam-ban, - mondta Rozi néni.

Rozi néninek nem kellett nagytakarítást végezni, mert aputri lo négyzetméteres volt. Butorait tanulatlan mesterember készítette: egy kecskelábu asztalt, deszkából összetákolt ágyat. De volt ott egy dunyha, egy fejbánkos, télen-nyáron ezzel takarózott, deszkából készített stelázsi a fal mellett, azon pár darab virágos mintás por-celán tányér, kisebb-nagyobb lábos, fazék, égetett cserépedények. A falon jól látható helyen fűzfából kifaragott kés, kanál, villatar-tó. Az ajtó bejáratától jobbra a fal mellett deszkapad, azon vizes-kanna, oldalához támasztott fateknő. Az asztal közelében két fatuskó, azon dirib-darab ruhák. Háromlábu szék az ágy előtt. Egy elhasznált foltozott csikótüzhely a fal melletti sarokban, azon egy vizesfazék állt. A tüzhely alatt, a földön aprított tüzre való fa száradt.

Rozi néninek gondott okozott a napi tüzrakás, mert nyers volt a fa, amikor égett sutyorogva sirt, mint a kisgyerek, akit egyedül hagynak a lakásban. Ugy szokott tüzet rakni, hogy az ágy szalmazsákjából kivett egy-két marék szalmát, és azzal gyújtott tüzet. Lapos is volt a szalmazsákja, mint a vasalódeszka.

Igy mondta Rozi néni:

- Olyan ez az ágy, mint a koporsó, kemény, lapos. Töri az embernek minden kis porcikáját.

Rozi néninek a víz a legdrágább kincse. A putriból a természetes vad forrás, a réten mintegy 500 méterre volt, innen hordta a vizet. A kiskutat Rozi néni gondozta, mert az oldalait fatuskokkal, darab téglákkal kirakta, melyet a fü, moha benőtt. Szép volt a környéke is. Egy öreg alacsony törzsű szomorú fűzfa ágai hajoltak rá, azon legtöbbször madarak tanyáztak. Így aztán azok oda tették a "becsületüket". A kihullott madarak tolla szétszórva, Rozi néni azt is összeszedte, és megfosztotta, dunnyhájába tette. A viharvert fűzfának csonka alsó ágán lógott az iváshoz alkalmas edény, télen bádogpohár, nyáron pedig tökhéjából kiformált. Szomjas emberek megszokásból neki hasaltak a kiskut partjának, és kortyolva ittak. A nők pedig az összefordított tenyerüket vízbe meritették és úgy szürcsölve itták a kristálytiszta vizet.

A kuthoz tilalmi táblát helyeztek:

- "Tilos a vízbe meríteni a zsiros edényt! Kezet, ruhát, szerzőt mosni!"

Télen a kiskutat inkább csak Rozi néni látogatta. Ritkábban mentek oda vadászok és a mezei csósz. A megszomjazott nyulak, fácánok, foglyok is ide jártak inni. Tavaszi, nyári, őszi hónapokban ha a kis kutnak a partját megközelítették: béka, szöcske, pók ugrott el. A kiskut azt nem szerette, ha vizét felzavarták.

Rozi néni iskolába nem járt, irni-olvasni nem tudott. Ennek ellenére minden évben karácsonyra a kalendáriumot megvásárolta. A lapjai mára nyári hónapokban úgy néztek ki, mint az egészséges szopósmalacnak a felkunkorodott farka.

Rozi néni a kalendáriumi képeket órákon át nézte. A képek falusi embereket, legelésző állatokat, épületeket, széna-szalma kazlakat, tavaszi, nyári, őszi és téli mezőket, szántó-vető parasztokat, hóesést ábrázoltak. Szegényember vitte a hátán az erdőből a terő fát, vásárra, piacra, szekéren, kocsin, gyalog közlekedő embereket lehetett látni. Olyan kép is volt a kalendáriumban, ahol a falusi gyerekek már belenőttek a csizmájukba, nagykabátjukba, s báránybéléses sapkában ácsorogva nézték a disznóperzselést. Az utszéli jegenyefákon varjuk gubbasztottak. Réten sudárfáskut, a vödör leszerelve, sudárfa lógott a levegőben. A szánkozó gyerekek a falu templomdomb terén. Azok a gyerekek, akiknek szánkójuk, fapapucsuk volt, csuszkáltak, a szegény sorsu gyerekek hógolyoztak, hóembert készítettek.

Rozi néni a kalendárium lapjai közé hasított vékony színes rongydarabokat helyezett, hogy megtalálja az őt érdeklő képeket. Azokat a lapokat, fehér ruhadarabokkal jelölte, amelyek az éves hagyományos bucsura vonatkoztak.

Rozi néni körültekintő volt, mert mielőtt a lakását elhagyta, az ajtót bezárta és eléje jó nehéz tuskót tett, és nekítámasztotta.

- Miért nem tart kutyát? - kérdezték az emberek.

- Kutya nem kell, annak is enni kell. Még nekem sincsen mindig.

A Rozi néninek napi megszokott életéhez tartozott, hogy reggel lakásáról eltávozott, és úgy 12 óra felé ment haza. Mindig a legközelebbi utat választotta, toronyiránt, árkon-bokron ment. Megszokott kéregető helyei voltak. Nagyberki, Szabadi, Attala, Csoma, és a közbeeső puszták. Kéregetéskor vállán volt fehérzsák, alsó-felső

csücske bekötve, sodrófán lógott, és úgy ballagott. Kéregetés-kor kapott kenyeret, krumplit, vöröshagymát, és egy-két marék lisztet, ha olyankor érkezett, amikor a család ebédelt, akkor egy tányér főtt ételt is kapott. Hálálkodva mondta: "A jó isten fizesse meg, gyüvök majd máskor is!"

Az urak házához is bement, ott pár fillért kapott. A pénzt nem költötte el. Zsebkendőjének csücskébe kötötte, és az alsószoknyájának a zsebébe rejtette. Több olyan ház volt, melyeknek az utcai kerítés ajtaja zárva volt, még ha nem is volt kutya, akkor is ki volt szegelve, egy kutyafejet ábrázoló tábla: "Vigyázz, a kutya harap!" A ház udvarába Rozi néni nem mert bemenni.

Az is gyakori volt, hogy a Rozi nénit a gyerekek így csufolták: "Cigány- biligány. Turót eszik az utcán." Olyankor pulykamérges volt. Ami éppen a kezébe volt, azt aki csufolta, megdobta, és szórta rá a cifrábbnál-cifrább átkokat.

November hónapban hirtelen hidegre fordult az idő. Térdigéérő hó esett. Rozi néni azért nem maradt otthon. Január hónapban még komiszabbá vált az idő. Olyan hideg volt, hogy a Rozi néninek a fejkendője az arca táján kideresedett. Többretü göncöt szedett magára. A lábbelit rongydarabokkal kötötte be. Voltak, akik azt is mondták, hogy úgy néz ki, mint egy erdei lakó, mesemondó.

- Nem fázik Rozi néni? - kérdezték.

- Fázom, de menni kell, nincs kenyerem.

Március derekán hirtelen elolvadt a hó. A falusi emberek is már jobban kimozdultak a lakásukból, de a Rozi nénit nem látják. Találgatták, mi történhetett vele. Az erdésznek is feltűnő volt, hogy napok óta nem látja. Putrihoz ment. Ajtaját zárva találta. Az ajtót, ablakot az erdész megzörgette. Rozi néni semmiféle életjelt nem adott. Az erdész az ajtót befeszítette. Megrémült, amikor a Rozi nénit az ágyon halva találta... Az orvos megállapította, hogy 4-

5 napja halott. Hirtelen halálát az okozhatta, hogy szervezete le volt gyengülve, amugyis évek óta szív- és tüdőbetegségben szenvedett.

Rozi néninek hozzátartozója nem volt. Község előljárósága szegénységi alapon rendezte meg a temetését.

A halottat a putriban ravatalozták fel. Ekkor derült ki, hogy Rozi néninek 3 pengő megtakarított pénze volt csak. A pénzen fejkendőt, egy pár fekete harisnyát, két szál gyertyát vásároltak. Sirját Szabadi falu római katolikus temetőjében ásták meg. A koporsót Kapoli Antal kigátpusztai bognármester készítette. Pusztagazda engedélyezte, hogy a koporsót kocsival szállítsuk ki a temetőbe. Vasárnap délután 3 órára volt kitűzve a temetés, délelőtt a kocsit megtisztítottam, a kocsi fenékdeszkájára friss buzaszalmát terítettem, hogy a koporsó tiszta, puha helyen legyen... a hepehupás göröngyös ut ~~a~~halottat ne rázza...

Temetés napján délután hirtelen elfelhősödött, nagy pelyhekben hullott a hó. A putriból a koporsót kitették a putri elé, két tuskóra. A pap ~~és~~ tanító a temetési szertartást annak rendje és módja szerint megtartotta. Néptelen volt a szertartás, mert a pap és a tanitón kívül bátyám és én voltunk csak ott. Koporsón nem volt koszoru. Külön lovashintó vitte a papot és a tanitót, elől mentek. A putri közelében volt az akácos erdő, a bokros részből vadkörtegallyakat tördeltem, és azt tettem a koporsóra, koszoru helyett. A putriból mezei uton, Szabadi falun át szállítottam lovaskocsival a halottat. Csend uralta az egész tájat, amit csak a lélekharang érces hangja szakított meg, és adta hirül, hogy megüresedett egy putri.

A humuszos talajba szurt keresztre tüzes vassal ráégette a pusztai bognár: Kalányos Rozália, élt: 50 évet.

Jeli József

Pécs, Magyarürögi ut. 118. sz.

Szöveges pályázat egy téглаégető
munkásról

A történet helye Somogy megye Kisgátpuszta 1940-ben. Puszta tulajdonosa báró Stikrád Gergely, aki az első világháború után jött Oroszországból, cári földesúr volt. Ekkor már a puszta teljesen szétesőben volt. Apránként eladta a birtokot. Már csak a téглаégető, és a szörnyügdőri erdő volt birtokában.

Jurisics József Somogy megye, dunántuli dombvidékén a Kapos folyó közelében Nagyberki községhez egy jó dobásnyira Kisgátpusztán a télagégetőnél lakott özvegy édesanyjával, embermagasságu egy szoba konyhás lakásban.

Jurisics a napi megélhetőségüket vályogvetéssel kereste meg. Amint tavasszal a fagyos föld felengedett hozzá látott a földki-termeléshez. A jó idő beálltával, késő őszig vetette a vályogot. Csak vasárnap tartott munkaszünetet.

Jurisics erős testalkatu ember volt. Égett is a keze alatt a munka. Nem azt kereste, hogy mit, hogy nem lehet elvégezni. Olyan természete volt, hogy még a légynek sem ártott. Nem volt bőbeszédű. Népiesen mondva nem állt sorba, amikor a szókinccset osztották.

Jurisics ötven éves volt. Nem kakaskodott a nők körül.

- Mig más embernek lesz felesége, nekem lesz szeretőm - mondta Jurisics.

- Csak vigyázzon Jóska bátyám, nehogy a derekát leüssék!-mondta egyik alkalommal.

1942. évben januárban komisz hideg volt. A bőrbakkancsunk a lábunkon kint a mezőn csontkeményé fagyott. A puszta környékét fekete gyászruhás varjúk lepték el. A szokatlanul hidegben a varjúk halálra fagytak... Az állatok félelmetesen rikácsoltak, egymást szárnyukkal csapdosták. A halálra fagyott testvéreik tetemét ették.

Azon a felejdhetetlen vasárnapon délután Jurisics lakásáról ment el. Előző napokban térdig érő hó hullott. A téглаégetőtől még csak kezdetleges kitaposott ut vezetett a jártasabb kövesutra.

Jurisics térdigérő hóban a lakásáról egyedül elindult.

Édesanyja a fiát az udvarig kikisértte. Nézte fia kemény büszke járását. Még akkor ő sem sejtette, hogy a kegyetlen halál a kertek alatt leselkedik...

De édesanyja azt sem gondolta, hogy fiát utoljára látja otthonról elmenni...

Jurisics az épülettől 15-20 méterre eltávozott.

- Édes fiam, ne maradj későre! Rosszat sejtek! Nagyon hideg is van, megfázol - mondta édesanyja.

- Siess haza! A vacsorádat félre teszem. Melegen tartom. Csak kopogj a kisablakon, mint máskor! Ugy sem tudok elaludni, míg meg nem jössz - mondta édesanyja.

Jurisics mosolygosan visszanezett. Jó, jó édesanyám, nem maradok későre, maga csak feküdjön le, ne virrasszon. Tudok magamra vigyázni, nem vagyok már kisgyerek. Nem üt a csalányba a menykü - mondta Jurisics.

Édesanyja fiát nézte, míg a hideg napfény és a csillogó hó visszaverő fénye a látását nem vakította el.

Jurisics néni egyedül maradt a lakásban. A konyha üveges kisablakán nézett ki. Mást nem látott, mint csak a nagyberki puszta hóval borított táját.

Én többször beszéltem özvegy Jurisics nénivel. Ha Jóska fiam nem volna, én már úgy is elemésztettem volna magamat - mondta Jurisics néni.

Jurisics térdig érő havon át gyalogolt. Kiért a kövesutra. Az ut mind két oldalán vastagtörzsű eperfák jégpáncél ruhába voltak öltözve. A fák vékony ágai süvegcsukorhoz hasonlóan burkolóztak. Ha csipős kölyökszél megtáncoltatta az ágakat, csilingeltek, mint a tündér ország fái.

A kövesuttól délre, a réten nagyberki pusztamalma ásította. Olyan volt az egész táj, mint egy nagy fehér sima asztal. Távolabb északra csupasz akácfák, gémeskuton gólyafészek, kifeszített sudárfa volt látható. Az akácfákon varjúk tanyáztak.

A fehér szakálas malom közelében betörött tetejü cselédházak álltak. Délután volt. Egy-két cselédembert lehetett látni, hogy ment az istállóba, és a hátukon szénát, kukoricaszárazt cipeltek.

Jurisics nem félt a hidegtől. A malomtól Nagyberki község kocsmája 300 méterre volt. Oda ment Jurisics. Megszokott volt az ut, még bekötött szemmel is oda talált volna a kocsmába.

Jurisics ha valahova ment, a fekete öltönyruháját vette fel. Még a legnagyobb télben sem viselt nagykabátot. Kiskabátjának a gallér lyukában volt a zsebórájának a lánc. A zsebóráját nagyon becsben tartotta, édesapjától örökölte. Télen-nyáron kalapot viselt a kalapjában vaddisznó sörte csomót tűzött ki.

Jurisics nagyon szerette a kalapját. Még a kocsmában sem vette le. Kérdezték Jurisicsot, hogy miért nem jár kalap nélkül, mikor olyan nagy hőség van?

Édesapám is így járt, meg aztán az őseim betyárok voltak - mondta Jurisics.

Egyedül ült Jurisics a kocsmában az asztalnál. Hol a cigarettájára, hol a pipájára gyújtott rá. Nagyobb füstöt csinált, mint kettő- vagy három másik vendég. A füstölgést elnézték, mert állandó megbízható törzsvendég volt. Soha hitelre nem ivott.

Jurisicsot a kocsmáros menyecske a kedves beszédével könnyen le tudta venni a lábáról.

- Galambom! Édes angyalom! Kérek egy liter vörösbort - mondta Jurisics. Maga meg igyon császárkörtét! Fizetem - mondta Jurisics.

Jurisics kitartó vendég volt, mert ő volt, aki utoljára hagyta el a kocsmát.

Jurisics fiatalkorában rászokott a szeszesitalra. Hétköznapi munka közben sört ivott. Minden vasárnap és ünnepnapon a kocsmában tartózkodott.

Jurisics József 1942 januárjában is részegen ment haza felé. Nagyberki és Kisgátpusztát elválasztó határ vizesárok partján éjszaka lefeküdt és ott halálra fagyott... A szomorú hír hallatára édesanyja bánatában szivroham következtében meghalt.

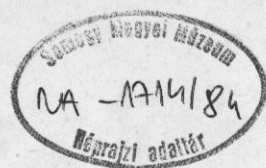
Jeli József

Jeli József

Pécs

Magyarürögi u.118

I.

Szöveges pályázat

kolduló cigányok életéből, egy tégláégető munkásról

T a r t a l o m :

- 1./ Rozi néni meghalt a putriban, 1-6 oldalig, 2 példányban,
- 2./ Jurisics József, vályogvető és égető munkás sorsa!...
1-3 oldalig.

JELI JÓZSEF

Pécs

Magyarürögi ut 118

Szöveges pályázat

kolduló cigányok életéből

A történet helye, Somogy megye Kisgátpusztához tartozó Szörnyü-
 gödöri földesuri erdőszéle. A helytörténeti adatok az 1940-es
 évekből származnak, mert apusztá annak idején báró Szikrád Gergely
 tulajdona volt, valamint az erdő is, amelyet Szörnyügdörnek nevez-
 tek el. A Szörnyügdör elnevezés onnan származik, hogy egyik alka-
 lommal, amikor a pusztagazda adta ki a parancsot, hogy a béresek, és
 a kocsisok az erdőre menjenek dolgozni. Még az 1900-as évben volt,
 mert a pusztá Palavicsi grófé volt. És csak úgy véletlen mondotta
 az egyik béres, hogy megen a Szörnyügdörbe kell menni! Így aztán
 rajta is maradt ez a név. Rá is illett ez a név, mert tényleg, hogy
 olyan ember-kinzó volt, mert nagy, és mély gödörben volt az erdő.
 Kinszenvedés volt att a fakitermelés. A cseléd-világban nem volt ki-
 mélet.

A pusztá az 1940-es évben már szétesőben volt. Az erdő volt csak
 a báró tulajdonában, meg a tégláégető, és egy-két hold föld, amelyet
 azért nem tudott eladni, mert nehezen lehetett megművelni. Itt lakott
 Kányos Rozália cigányasszony, azt irtam le, hogy élt, a többi erdei
 cigány is így élt, csak őt választottam ki a történet megírásához.
 Ugyanezt a többi akkori cigányról meglehetne írni, mert a többiek
 is így éltek az erdőszélen.

Rozi néni meghalt

a putriban

Rozi néni az akácos erdőszélen lakott egyedül, a földbeásott
 putriban. Koldulás során szerezte meg a napi kenyerét. Minden nap
 reggel napkeltekor ébredt. Szokása volt, hogy először a putrijának
 az ablakát kinyitotta. A nap csak reggeli órákba sütött oda, mert

utána a hegy beárnyékolta. Rozi néni az ágyszélen ülve imádkozott. A miatyánkot, hiszekegyet édesanyjától tanulta, még kisgyerekkorában. Amikor az imádkozást befejezte, kinyitotta aputri ajtaját, nézte a Szörnyügdör erdészházát, és a közeli erdei fadepót, az ott tanyázó szabad természet patikacsendes lakóit, a madarakat, amelyeknek egy a párjuk és egy a fészük.

Rozi néni szegény volt, mint a templom egerei. Sokat adott magára, tisztán szeretett járni. A csontkeretes négyszögletes tükör a putri falán lógott, s egy nap többször is megnézte magát benne. Korom fekete haja volt. Szeme barna, termete alacsony, sovány, mosolygós arcu. Ha unatkozott, dudorászgatott. A magányos élete vig-ságban telt el. Nagy gondot fordított ahaja ápolására, mert egy hé-ten többször is megmosta akácfahamus langyos vízben. A lugos víz a haját fényessé és sikossá tette. Megszáradt haját disznózsirral ken-te be.

- Miért kell zsirral bekenni? - kérdezték az emberek.

- Azért, hogy szép legyen, a férgek ne teremjenek meg a hajam-ban, - mondta Rozi néni.

Rozi néninek nem kellett nagytakarítást végezni, mert aputri lo négyzetméteres volt. Butorait tanulatlan mesterember készítette: egy kecskelábu asztalt, deszkából összetákolt ágyat. De volt ott egy dunyha, egy fejbánkos, télen-nyáron ezzel takarózott, deszkából készített stelázsi a fal mellett, azon pár darab virágos mintás por-celán tányér, kisebb-nagyobb lábos, fazék, égetett cserépedények. A falon jól látható helyen fűzfából kifaragott kés, kanál, villatar-tó. Az ajtó bejáratától jobbra a fal mellett deszkapad, azon vizes-kanna, oldalához támasztott fateknő. Az asztal közelében két fatuskó, azon dirib-darab ruhák. Háromlábu szék az ágy előtt. Egy elhasznált foltozott csikótűzhely a fal melletti sarokban, azon egy vizesfazék állt. A tűzhely alatt, a földön aprított tűzre való fa száradt.

Rozi néninek gondott okozott a napi tüzrakás, mert nyers volt a fa, amikor égett sutyorogva sirt, mint a kisgyerek, akit egyedül hagynak a lakásban. Ugy szokott tüzet rakni, hogy az ágy szalmazsákjából kivett egy-két marék szalmát, és azzal gyújtott tüzet. Lapos is volt a szalmazsákja, mint a vasalódeszka.

Igy mondta Rozi néni:

- Olyan ez az ágy, mint a koporsó, kemény, lapos. Töri az embernek minden kis porcikáját.

Rozi néninek a víz a legdrágább kincse. A putriból a természetes vad forrás, a réten mintegy 500 méterre volt, innen hordta a vizet. A kiskutat Rozi néni gondozta, mert az oldalait fatuskokkal, darab téglákkal kirakta, melyet a fü, moha benőtt. Szép volt a környéke is. Egy öreg alacsony törzsű szomorú fűzfa ágai hajoltak rá, azon legtöbbször madarak tanyáztak. Így aztán azok oda tették a "becsületüket". A kihullott madarak tolla szétszórva, Rozi néni azt is összeszedte, és megfosztotta, dunnyhájába tette. A viharvert fűzfának csonka alsó ágán lógott az iváshoz alkalmas edény, télen bádogpohár, nyáron pedig tökhéjából kiformált. Szomjas emberek megszokásból neki hasaltak a kiskut partjának, és kortyolva ittak. A nők pedig az összefordított tenyerüket vízbe meritették és úgy szürcsölve itták a kristálytiszta vizet.

A kuthoz tilalmi táblát helyeztek:

- "Tilos a vízbe meríteni a zsiros edényt! Kezet, ruhát, szerszámot mosni!"

Télen a kiskutat inkább csak Rozi néni látogatta. Ritkábban mentek oda vadászok és a mezei csósz. A megszemjázott nyulak, fácánok, foglyok is ide jártak inni. Tavaszi, nyári, őszi hónapokban ha a kis kutnak a partját megközelítették: béka, szöcske, pók ugrott el. A kiskut azt nem szerette, ha vizét felzavarták.

Rozi néni iskolába nem járt, irni-olvasni nem tudott. Ennek ellenére minden évben karácsonyra a kalendáriumot megvásárolta. A lapjai mára nyári hónapokban úgy néztek ki, mint az egészséges szopósmalacnak a felkunkorodott farka.

Rozi néni a kalendáriumi képeket órákon át nézte. A képek falusi embereket, legelésző állatokat, épületeket, széna-szalma kazlakat, tavaszi, nyári, őszi és téli mezőket, szántó-vető parasztokat, hóesést ábrázoltak. Szegényember vitte a hátán az erdőből a terő fát, vásárra, piacra, szekéren, kocsin, gyalog közlekedő embereket lehetett látni. Olyan kép is volt a kalendáriumban, ahol a falusi gyerekek már belenőttek a csizmájukba, nagykabátjukba, s báránybéléses sapkában ácsorogva nézték a disznóperzselést. Az utszéli jegenyefákon varjuk gubbasztottak. Réten sudárfáskut, a vödör leszerelve, sudárfa lógott a levegőben. A szánkozó gyerekek a falu templomdomb terén. Azok a gyerekek, akiknek szánkójuk, fapapucsuk volt, csuszkáltak, a szegény sorsu gyerekek hógolyoztak, hóembert készítettek.

Rozi néni a kalendárium lapjai közé hasított vékony színes rongydarabokat helyezett, hogy megtalálja az őt érdeklő képeket. Azokat a lapokat, fehér ruhadarabokkal jelölte, amelyek az éves hagyományos bucsura vonatkoztak.

Rozi néni körültekintő volt, mert mielőtt a lakását elhagyta, az ajtót bezárta és eléje jó nehéz tuskót tett, és nekítámasztotta.

- Miért nem tart kutyát? - kérdezték az emberek.

- Kutya nem kell, annak is enni kell. Még nekem sincsen mindig.

A Rozi néninek napi megszokott életéhez tartozott, hogy reggel lakásáról eltávozott, és úgy 12 óra felé ment haza. Mindig a legrovidebb utat választotta, toronyiránt, árkon-bokron ment. Megszokott kéregető helyei voltak. Nagyberki, Szabadi, Attala, Csoma, és a közbeeső puszták. Kéregetéskor vállán volt fehérzsák, alsó-felső

csücske bekötve, sodrófán lógott, és úgy ballagott. Kéregetés-kor kapott kenyeret, krumplit, vöröshagymát, és egy-két marék lisztet, ha olyankor érkezett, amikor a család ebédelt, akkor egy tányér főtt ételt is kapott. Hálálkodva mondta: "A jó isten fizesse meg, gyüvök majd máskor is!"

Az urak házához is bement, ott pár fillért kapott. A pénzt nem költötte el. Zsebkendőjének csücskébe kötötte, és az alsószoknyájának a zsebébe rejtette. Több olyan ház volt, melyeknek az utcai kerítés ajtaja zárva volt, még ha nem is volt kutya, akkor is ki volt szegelve, egy kutyafejet ábrázoló tábla: "Vigyázz, a kutya harap!" A ház udvarába Rozi néni nem mert bemenni.

Az is gyakori volt, hogy a Rozi nénit a gyerekek így csufolták: "Cigány- biligány. Turót eszik az utcán." Olyankor pulykamérges volt. Ami éppen a kezébe volt, azt aki csufolta, megdobta, és szórta rá a cifrábbnál-cifrább átkokat.

November hónapban hirtelen hidegre fordult az idő. Térdigéérő hó esett. Rozi néni azért nem maradt otthon. Január hónapban még komiszabbá vált az idő. Olyan hideg volt, hogy a Rozi néninek a fejkendője az arca táján kideresedett. Többretü göncöt szedett magára. A lábbelit rongydarabokkal kötötte be. Voltak, akik azt is mondták, hogy úgy néz ki, mint egy erdei lakó, mesemondó.

- Nem fázik Rozi néni? - kérdezték.

- Fázom, de menni kell, nincs kenyerem.

Március derekán hirtelen elolvadt a hó. A falusi emberek is már jobban kimozdultak a lakásukból, de a Rozi nénit nem látják. Találgatták, mi történhetett vele. Az erdésznek is feltűnő volt, hogy napok óta nem látja. Putrihoz ment. Ajtaját zárva találta. Az ajtót, ablakot az erdész megzörgette. Rozi néni semmiféle életjelt nem adott. Az erdész az ajtót befeszítette. Megrémült, amikor a Rozi nénit az ágyon halva találta... Az orvos megállapította, hogy 4-

5 napja halott. Hirtelen halálát az okozhatta, hogy szervezete le volt gyengülve, amugyis évek óta szív- és tüdőbetegségben szenvedett.

Rozi néninek hozzátartozója nem volt. Község előljárósága szegénységi alapon rendezte meg a temetését.

A halottat a putriban ravatalozták fel. Ekkor derült ki, hogy Rozi néninek 3 pengő megtakarított pénze volt csak. A pénzen fejkendőt, egy pár fekete harisnyát, két szál gyertyát vásároltak. Sirját Szabadi falu római katolikus temetőjében ásták meg. A koporsót Kapoli Antal kigátpusztai bognármester készítette. Pusztagazda engedélyezte, hogy a koporsót kocsival szállítsuk ki a temetőbe. Vasárnap délután 3 órára volt kitűzve a temetés, délelőtt a kocsit megtisztítottam, a kocsi fenékdeszkájára friss buzaszalmát terítettem, hogy a koporsó tiszta, puha helyen legyen... a hepehupás göröngyös ut ~~a~~halottat ne rázza...

Temetés napján délután hirtelen elfelhősödött, nagy pelyhekben hullott a hó. A putriból a koporsót kitették a putri elé, két tuskóra. A pap ~~és~~ tanító a temetési szertartást annak rendje és módja szerint megtartotta. Néptelen volt a szertartás, mert a pap és a tanitón kívül bátyám és én voltunk csak ott. Koporsón nem volt koszoru. Külön lovashintó vitte a papot és a tanitót, elől mentek. A putri közelében volt az akácos erdő, a bokros részből vadkörtegallyakat tördeltem, és azt tettem a koporsóra, koszoru helyett. A putriból mezei uton, Szabadi falun át szállítottam lovaskocsival a halottat. Csend uralta az egész tájat, amit csak a lélekharang érces hangja szakított meg, és adta hirül, hogy megüresedett egy putri.

A humuszos talajba szurt keresztre tüzes vassal ráégette a pusztai bognár: Kalányos Rozália, élt: 50 évet.

Szöveges pályázat egy téглаégető
munkásról

A történet helye Somogy megye Kisgátpuszta 1940-ben. Puszta tulajdonosa báró Stikrád Gergely, aki az első világháború után jött Oroszországból, cári földesúr volt. Ekkor már a puszta teljesen szétesőben volt. Apránként eladta a birtokot. Már csak a téглаégető, és a szörnyügdőri erdő volt birtokában.

Jurisics József Somogy megye, dunántúli dombvidékén a Kapos folyó közelében Nagyberki községhez egy jó dobásnyira Kisgátpusztán a télagégetőnél lakott özvegy édesanyjával, embermagasságu egy szoba konyhás lakásban.

Jurisics a napi megélhetőségüket vályogvetéssel kereste meg. Amint tavasszal a fagyos föld felengedett hozzá látott a földki-termeléshez. A jó idő beálltával, késő őszig vetette a vályogot. Csak vasárnap tartott munkaszünetet.

Jurisics erős testalkatu ember volt. Égett is a keze alatt a munka. Nem azt kereste, hogy mit, hogy nem lehet elvégezni. Olyan természete volt, hogy még a légynek sem ártott. Nem volt bőbeszédű. Népiesen mondva nem állt sorba, amikor a szókinccset osztották.

Jurisics ötven éves volt. Nem kakaskodott a nők körül.

- Mig más embernek lesz felesége, nekem lesz szeretőm - mondta Jurisics.

- Csak vigyázzon Jóska bátyám, nehogy a derekát leüssék!-mondta egyik alkalommal.

1942. évben januárban komisz hideg volt. A bőrbakkancsunk a lábunkon kint a mezőn csontkeményé fagyott. A puszta környékét fekete gyászruhás varjúk lepték el. A szokatlanul hidegben a varjúk halálra fagytak... Az állatok félelmetesen rikácsoltak, egymást szárnyukkal csapdosták. A halálra fagyott testvéreik tetemét ették.

Azon a felejdhetetlen vasárnapon délután Jurisics lakásáról ment el. Előző napokban térdig érő hó hullott. A téглаégetőtől még csak kezdetleges kitaposott ut vezetett a jártasabb kövesutra.

Jurisics térdigérő hóban a lakásáról egyedül elindult.

Édesanyja a fiát az udvarig kikisértte. Nézte fia kemény büszke járását. Még akkor ő sem sejtette, hogy a kegyetlen halál a kertek alatt leselkedik...

De édesanyja azt sem gondolta, hogy fiát utoljára látja otthonról elmenni...

Jurisics az épülettől 15-20 méterre eltávozott.

- Édes fiam, ne maradj későre! Rosszat sejtek! Nagyon hideg is van, megfázol - mondta édesanyja.

- Siess haza! A vacsorádat félre teszem. Melegen tartom. Csak kopogj a kisablakon, mint máskor! Ugy sem tudok elaludni, míg meg nem jössz - mondta édesanyja.

Jurisics mosolygosan visszánézett. Jó, jó édesanyám, nem maradok későre, maga csak feküdjön le, ne virrasszon. Tudok magamra vigyázni, nem vagyok már kisgyerek. Nem üt a csalányba a menykü - mondta Jurisics.

Édesanyja fiát nézte, míg a hideg napfény és a csillogó hó visszaverő fénye a látását nem vakította el.

Jurisics néni egyedül maradt a lakásban. A konyha üveges kisablakán nézett ki. Mást nem látott, mint csak a nagyberki puszta hóval borított táját.

Én többször beszéltem özvegy Jurisics nénivel. Ha Jóska fiam nem volna, én már úgy is elemésztettem volna magamat - mondta Jurisics néni.

Jurisics térdig érő havon át gyalogolt. Kiért a kövesutra. Az ut mind két oldalán vastagtörzsű eperfák jégpáncél ruhába voltak öltözve. A fák vékony ágai süvegcsukorhoz hasonlóan burkolóztak. Ha csipős kölyökszél megtáncoltatta az ágakat, csilingeltek, mint a tündér ország fái.

A kövesuttól délre, a réten nagyberki pusztamalma ásította. Olyan volt az egész táj, mint egy nagy fehér sima asztal. Távolabb északra csupasz akácfák, gémeskuton gólyafészek, kifeszített sudárfa volt látható. Az akácfákon varjúk tanyáztak.

A fehér szakálas malom közelében betörött tetejü cselédházak álltak. Délután volt. Egy-két cselédembert lehetett látni, hogy ment az istállóba, és a hátukon szénát, kukoricaszárazt cipeltek.

Jurisics nem félt a hidegtől. A malomtól Nagyberki község kocsmája 300 méterre volt. Oda ment Jurisics. Megszokott volt az ut, még bekötött szemmel is oda talált volna a kocsmába.

Jurisics ha valahova ment, a fekete öltönyruháját vette fel. Még a legnagyobb télben sem viselt nagykabátot. Kiskabátjának a gallér lyukában volt a zsebórájának a lánc. A zsebóráját nagyon becsben tartotta, édesapjától örökölte. Télen-nyáron kalapot viselt a kalapjában vaddisznó sörte csomót tűzött ki.

Jurisics nagyon szerette a kalapját. Még a kocsmában sem vette le. Kérdezték Jurisicsot, hogy miért nem jár kalap nélkül, mikor olyan nagy hőség van?

Édesapám is így járt, meg aztán az őseim betyárok voltak - mondta Jurisics.

Egyedül ült Jurisics a kocsmában az asztalnál. Hol a cigarettájára, hol a pipájára gyújtott rá. Nagyobb füstöt csinált, mint kettő- vagy három másik vendég. A füstölgést elnézték, mert állandó megbízható törzsvendég volt. Soha hitelre nem ivott.

Jurisicsot a kocsmáros menyecske a kedves beszédével könnyen le tudta venni a lábáról.

- Galambom! Édes angyalom! Kérek egy liter vörösbort - mondta Jurisics. Maga meg igyon császárkörtét! Fizetem - mondta Jurisics.

Jurisics kitartó vendég volt, mert ő volt, aki utoljára hagyta el a kocsmát.

Jurisics fiatalkorában rászokott a szeszesitalra. Hétköznapi munka közben sört ivott. Minden vasárnap és ünnepnapon a kocsmában tartózkodott.

Jurisics József 1942 januárjában is részegen ment haza felé. Nagyberki és Kisgátpusztát elválasztó határ vizesárok partján éjszaka lefeküdt és ott halálra fagyott... A szomorú hír hallatára édesanyja bánatában szivroham következtében meghalt.

Jeli József

Jeli József

Pécs

Magyarürögi u.118